

Raseborg

Malmkulla

Provgrävning av en stenåldersboplats

21 - 22.9.2019

FM Jan Fast och FM Janne Soisalo

Sammandrag

På *Malmkulla* stenåldersboplats i Raseborg utfördes en arkeologisk provutgrävning den 21 – 22.9.2019. Utgrävningen genomfördes som en kurs i arkeologi med Karis hembygdsförening. Som grävare fungerade deltagarna i kursen, sammanlagt femton personer. Vid utgrävningen undersöktes ett litet område på 9 kvadratmeter.

Trots tidigare undersökningar och inspektioner har Malmkulla stenåldersboplats förblivit något av ett mysterium. Boplatsens exakta omfattning och bevaringstillstånd kändes inte till före utgrävningen och dateringen av boplatsen till yngre tidig kamkeramisk tid, byggde endast på de rätt fåtaliga fynden från en bristfälligt dokumenterad nödutgrävning år 1979. Den lilla provgrävningen i september 2019 förväntades ge svar på dessa frågor.

Fynden från utgrävningen var mångsidiga men inte särskilt rikliga. Särskilt intressanta fynd var ett detaljerat ornerat fragment av en leridol av "Paimio typ" samt fynden av många små ornerade benföremål.

Malmkulla stenåldersboplats är i det närmaste samtida med stenåldersboplatsen vid Långåmossarna och kan dateras till början av yngre tidig kamkeramisk tid. Boplatsen befanns vid provutgrävningen vara svårt skadad av både sandtäckt, kabel-, väg- och järnvägsarbeten.

Fortsatta utgrävningar av platsen görs åren 2020 och 2021. En publikation av utgrävningarna planeras vara färdig år 2023. Utgrävningarna tjänar stadsplaneringen och det effektiva skyddet av fornlämningsområdet på lång sikt.

Innehåll

Pärm

Sammandrag

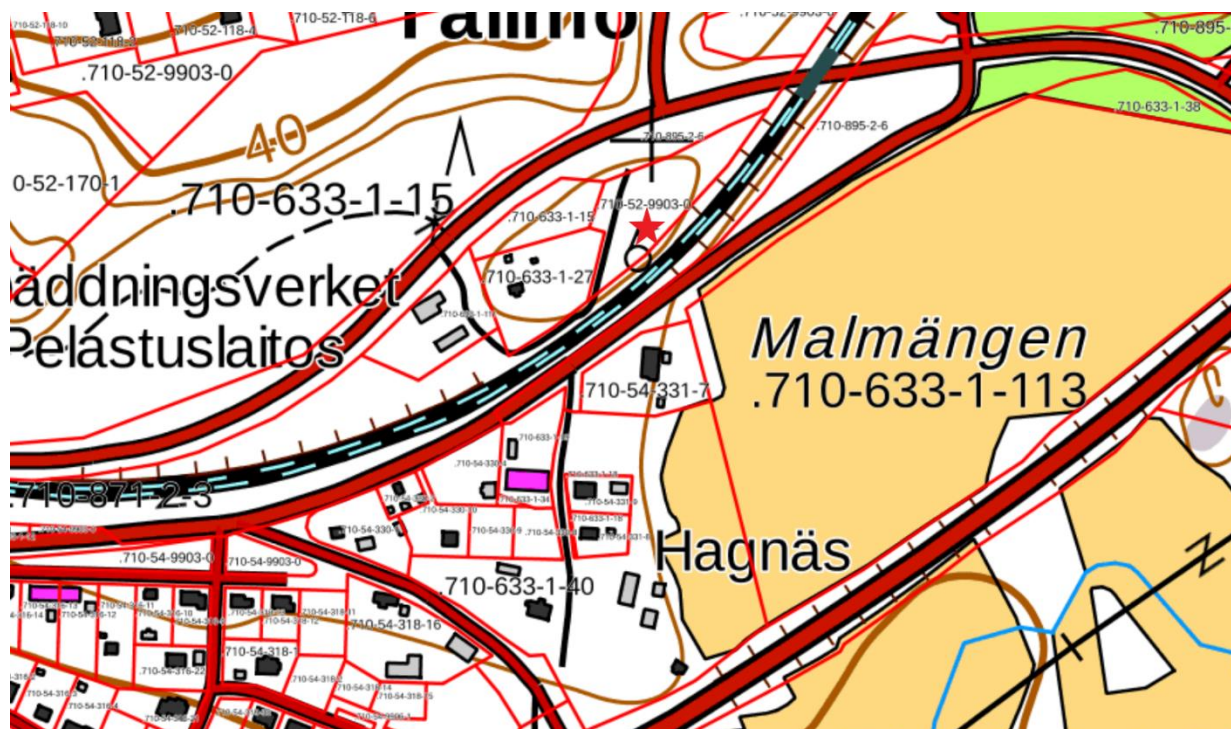
Innehåll	1
Arkiv- och registeruppgifter	2
Utdrag ur grundkarta	3
1. INLEDNING	4
2. FORSKNINGSHISTORIA	5
2.1. Upptäckten 1938	5
2.2. Inspektionerna 1967 och 1970	6
2.3. Utgrävningen 1979	7
2.4 Inventeringen 1996	7
2.5 Inofficiella besök till platsen på 1980-, 1990- och 2000-talet	8
3. BESKRIVNING AV FORSKNINGSSOMRÅDET	9
4. UTGRÄVNINGS-, OBSERVATIONS- OCH DOKUMENTATIONSMETODER	11
5. OBSERVATIONER OCH TOLKNINGAR	12
5.1. Kulturlager	13
5.2. Fyndmaterial	14
SAMMANFATTNING	16
ÖVERSIKTSKARTA	18
NIVÅKARTA	19

Foto 1. Pärbild. Ornerat benföremål från utgrävningen år 2019. Foto Jan Fast.

Arkiv- och registeruppgifter

Fornlämningens namn och register nr:	Raseborg, Malmkulla 220010057
Fornlämningstyp:	Stenåldersboplats (Ka I:2)
Ledare av fältarbeten 2019:	FM Jan Fast och FM Janne Soisalo
Utgrävningens finansiering:	Karis Hembygdsförening
Tidpunkt för fältarbeten:	21 – 22.9.2019.
Utgrävd areal:	9 kvadratmeter .
Stad, by, lägenhet:	Raseborg, Kroggård 710-52-9903-0
Fornlämningens ETRS-TM35FIN koord:	P: 6663925, I: 315998 och Z: ca 30-32 m.ö.h.
Utgrävningens koordinater:	N: 6663896,7 E: 315968,7
Fixpunktens koordinater:	6663916.10 N 315996.54 E och Z=31,25
Avståndsuppgifter:	Malmkulla stenåldersboplatsoområde är belägen i Kroggård i den östra utkanten av Karis stadsområde ca 1300 m SSO från Karis kyrka. Platsen ligger intill den tidigare Laurentiusvägen och genomskärs i söder av Helsingfors-Åbo järnvägen.
Tidigare undersökningar:	1938 Inspektion N. Cleve (boplatssfynd bestående av ett fragment av en stenyxa, lerkärlsbitar och kvartsavslag). 1967 Inspektion A-L Hirviluoto (boplatssfynd) 1970 Inspektion A-L Hirviluoto (boplatssfynd, fyndplatsen 200 m åt nordost från järnvägsövergången). 1979 Utgrävning A. Sarvas (boplatssfynd från tidig kamkeramisk tid) 1996 Inventering S. Seppälä (nr. 57)
Publikation:	1993 Fast, Jan. Stilart I:2 i västra och mellersta Nyland. Pro Gradu avhandling vid Helsingfors Universitet.
Tidigare fynd:	KM 10957:114 - 118 (N. Cleve 1938) KM 17328:1 - 2 (A-L Hirviluoto 1967) KM 18172:1 - 3 (A-L Hirviluoto 1970) KM 21383:1 - 5 (lösfynd) KM 20633:1 - 206 (A. Sarvas 1979)
Kartutdrag:	Utdrag ur grundkarta (karta 1, s. 3). Boplatssen utmärkt med en röd stjärna.

Utdrag ur grundkarta

Karta 1. Raseborg Malmkulla. Fornlämningen utmärkt med en röd stjärna (boplatsens centrum P: 6663925, I: 315998 och Z: ca 30).

1. INLEDNING

Malmkulla stenåldersboplats i Raseborg (tid. Karis) upptäcktes av arkeolog *Nils Cleve* år 1938. Efter upptäckten har fyndplatsen inspekterats av *Anna-Liisa Hirviluoto* åren 1967 och 1970. En nödutgrävning av platsen utfördes av arkeolog *Anja Sarvas* år 1979.

Provutgrävningen år 2019 utgjorde en direkt fortsättning på 1979-års nödutgrävning. Utgrävningens främsta uppgift var att få tilläggsinformation av boplatsens datering, bevaringstillstånd och karaktär för att bättre kunna sydda den i framtiden. De nya utgrävningarna av boplatsen siktar på en publikation år 2023.

Utgrävningen arrangerades som en fältkurs i arkeologi vid *Karis hembygdsförening*. Ekonomiskt understöd för arrangerande av kursen hade erhållits av Svenska Kulturfonden. Sammanlagt öppnades och utgrävdes ett litet område på 9 kvadratmeter. Som grävare fungerade deltagarna i kursen, sammanlagt 20 ivriga amatörarkeologer.

Arrangören stod för samtliga utgrävningskostnader. Som avlönade ledare för utgrävningen fungerade *FM Jan Fast* och *FM Janne Soisalo*. Arkeolog *FM Teemu Väisänen* hjälpte till med det kartografiska arbetet.

Helsingfors den 11.3.2020.

Jan Fast

FM

Janne Soisalo

FM

2. FORSKNINGSHISTORIA

Malmkullaboplatsen har en intressant forskningshistoria som många berömda finländska arkeologer bidragit till. Med tanke på hur nära Helsingfors boplatssområdet ligger är det rätt så märkligt att inga större arkeologiska utgrävningar har gjorts på platsen under de över 80-års tid som boplatsten varit känd.

2.1 Upptäckten 1938

År 1938 förrättade arkeolog Nils Cleve (1905 - 1988) arkeologiska utgrävningar av Landsbromalmens sen kamkeramiska stenåldersboplats i Karis och det var i samband med denna utgrävning som han personligen upptäckte Malmkullaboplatsen. Landsbromalmens boplats låg ca 750 m västnordväst från Malmkulla nära korsningen mellan Centralgatan och Fredsgatan. På platsen står numera ett år 1988 byggt radhus och stenåldersboplatsen har strukits ur fornlämningsregistret.

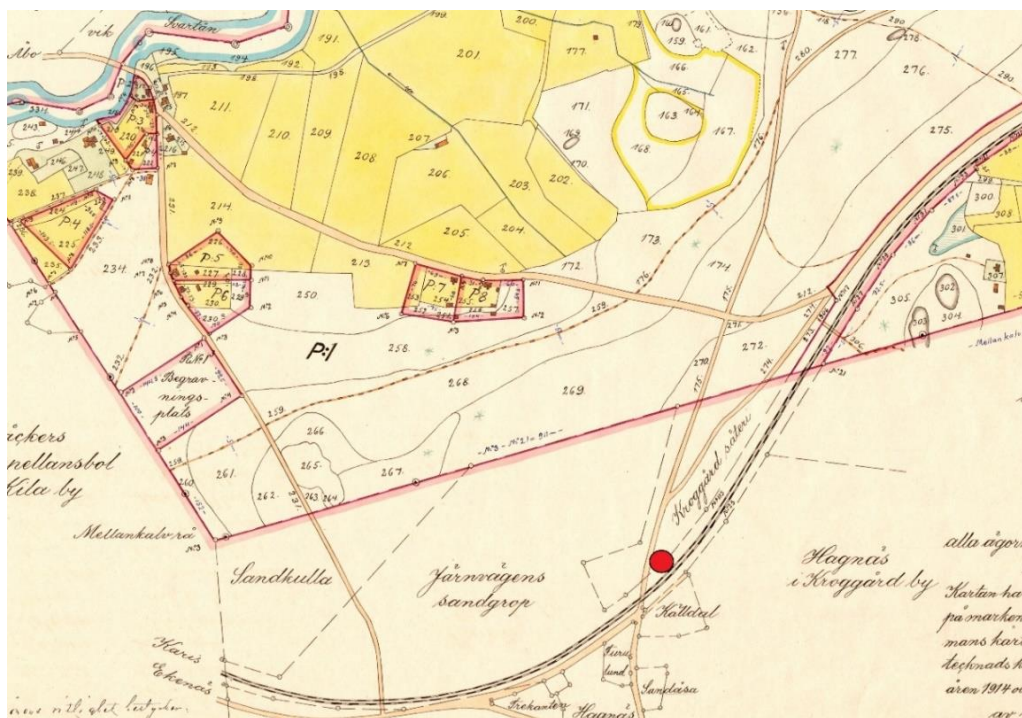
Foto 2. Nils Cleve fotograferad 1930 vid utgrävningarna av Gammelstaden i Helsingfors. Foto Museiverket.

De första fynden från Malmkulla (KM 10957:114 – 118) bestod enligt fyndförteckningen av ett ofullständigt slipat eggparti av en stenyxa med starkt rundad egg, fem lerkärlsbitar (varav en kantbit ornerad enbart med gördlar av spetsovala grynformiga avtryck) och två kvartsavslag. Enligt Cleve påträffades fynden:

”... i landsvägsskärningen (H:fors- Hangö landsvägen) strax norr om järnvägsövergången i Kroggård by”.

Nils Cleve verkade som chef för Åbo historiska museum vid tiden för upptäckten av Malmkullaboplatsen och doktorerade år 1948. Han kom senare att verka som statsarkeolog på Museiverket åren 1959 - 197

Karta 2. Raseborg Malmkulla. Den ungefärliga fyndplatsen (Cleve 1938) utmärkt med en röd cirkel på en karta från år 1931 (Renovationskarta över Prästgårdens marker 1931 urklipp no.3).

2.2. Inspektionerna 1967 och 1970

Efter upptäckten 1938 inspekterades fyndplatsen av arkeolog Anna-Liisa Hirviluoto (1929 - 2000) i två repriser, först våren 1967 och igen några år senare i maj 1970.

Foto 3. Arkeolog Anna-Liisa Hirviluoto år 1990. Foto Helsingin Sanomat. Bild Jan Fasts klipparkiv.

1967-års inspektionsfynd var rätt obetydliga och bestod endast av 2 lerkärlsbitar och fyra kvartsavslag (KM 17328:1 – 2) som enligt Hirviluoto påträffades i sandåsen på järnvägens norra sida, vid platsen där landsvägen korsar järnvägen.

År 1970 var fynden rikligare och bestod av 24 lerkärlsbitar (varav 5 kantbitar), 10 kvartsavslag och några brända benbitar (KM 18172:1 – 3). Fynden påträffades enligt de angivna koordinatpunkterna i järnvägsskärningen ca 200 - 230 meter österom landsvägen.

Foto 4 - 5. Järnvägsövergången i Kroggård på 1970 och 80-talet. Landsvägen Hangö-Helsingfors genomskär stenåldersboplatsen). Foto från norr. Foton Kim Björklund.

2.3. Utgrävningen 1979

Den första arkeologiska utgrävningen av Malmkulla stenåldersboplats utfördes under ledning av arkeolog FM *Anja Sarvas* år 1979. Utgrävningsområdet låg i järnvägsskärningen strax österom landsvägen och ca 200 m. åt sydväst från Anna-Liisa Hirviluotos fyndplats år 1970. Sammanlagt utgrävdes ett område på 70 kvadratmeter.

Utgrävningsområdets höjd över havet var ca 30,5 - 32 m. Fynden från utgrävningen är av boplatstyp och härstammar i sin helhet från yngre, tidig kamkeramisk tid (Ka I:2). Fyndmängden kan karakteriseras som rätt liten åtminstone i förhållande till den utgrävda arealen, kanske beror detta delvis på att den grävda jorden inte sållades. Inget färgat kulturlager kunde observeras och fynden påträffades rätt jämnt utspridda över hela utgrävningsområdet.

Sarvas antar på basen av gjorda provgropar att boplatslagret fortsätter åt norr och nordväst från det år 1979 utgrävda området.

2.4. Inventeringen 1996

Arkeolog *Sirkka Seppälä* utförde den hittills digraste inventeringen av Karis år 1996. Vid inventeringen gick hon också noggrant igenom områdets dittills kända stenåldersboplatser. Vid

Malmkulla stenåldersboplats observerades under inventeringen 1996 endast några brända benbitar som inte togs till vara.

2.5 Inofficiella besök till platsen på 1980-, 1990- och 2000-talet

Karisborna har alltid hyst ett stort intresse för sitt område och dess långa historia. Det är mycket tack vare dessa aktiva amatörarkeologer vi vet så mycket som vi nu vet om områdets fornlämningsbestånd. *"Här låg det äldsta Karis..."*, brukade kommunalrådet och amatörarkeologen LN säga om boplatsområdet vid Malmkulla.

Under 1980- och 1990 talet besöktes Malmkulla-boplatsen så gått som årligen av amatörarkeologer men också arkeologistuderanden från Helsingfors universitet som en del av studierna (kursen Finlands fornlämningar under ledning av *FM Elvi Linturi*). Under besöken plockades regelbundet små mängder lerkärlsbitar och kvartsavslag i järnvägsskärningen. I samband med besök till platsen i början på 2000-talet, då jag verkade som kultursekreterare i Karis, syntes inte mer några som helst fynd i den långsamt eroderande sanden mot järnvägen.

Karta 3. Malmkulla stenåldersboplats utmärkt med rött på grundkartan. Avgränsningen är gjord på basen av boplatsområdets topografi efter inventeringen år 1996. Den svarta stjärnan markerar platsen för provutgrävningen 2019. Säterigatans stenåldersboplats från typisk- och sen kamkeramisk tid utmärkt med gult. Karta Lantmäteriverket/Jan Fast.

För alla som besökte platsen under 2000-talet gav stenåldersboplatsen få upplevelser. Sett ur fönstret på snabbtågen som rusade fram längs järnvägen i riktning mot Helsingfors eller Åbo såg skoslutningen vid den svängen till eller ut från Karis ut som vilken sluttning som helst.

3. BESKRIVNING AV FORSKNINGSOMRÅDET

Malmkulla stenåldersboplatsområde är belägen i Kroggård, i den östra utkanten av Karis stadsområde, ca 1300 m SSO från Karis kyrka. Platsen ligger intill den tidigare landsvägen mellan Hangö och Helsingfors (senare Laurentiusvägen) och genomskärs i söder av Helsingfors-Åbo järnvägen.

Karta 4. Malmkulla stenåldersboplat (gul punkt) vid tiden för bosättningen under yngre tidig kamkeramisk tid. Strandlinjen ca 30 m.ö.h. Karta Lantmäteriverket/FK Teemu Väisänen.

Området är sargat av stora grustäcker sedan byggandet av kustbanan i slutet av 1800-talet. Också vägar och husbyggen har förändrat landskapet under loppet av 1900-talet och det är numera ganska svårt att bilda sig en uppfattning om boplatshelheten som, om man räknar med de närbelägna boplatserna *Landsbromalmen* och *Säterigatan* sträcker sig ända från tidig- till sen kamkeramisk tid ca 4400 f.Kr-3250 f.Kr.

Karta 5. Raseborg Malmkulla. Fornlämningen utmärkt med rött på en karta från 1870 före sandgropparna förändrat platsens topografi. Senatens karta.

Under tiden för bosättningen har boplatsoområdet legat vid havsstranden nära den yttersta, sydvästra ändan av Salpausselkä-åsen och det är sannolikt att platsen sett ut lite som Tulludden i Hangö idag.

Den strandbundna boplatser var rätt så vindpinad och särskilt utsatt för vindar från sydväst och det är säkert att vind-, vågor, skiftande vattennivåer och isar rört om och eroderat boplatser redan under stenåldern.

Foto 6. Landskapet sett från boplatsen (mot nordost) som det ungefär sett ut under stenåldern. Foto från Hangö i Jan Fasts bildarkiv.

4. UTGRÄVNING-, OBSERVATIONS- OCH DOKUMENTATIONSMETODER

Provtutgrävningen år 2019 inleddes med att påla ut ett provtutgrävningsområde så nära 1979-års utgrävningsområde som möjligt (foto 7.). Det L formade utgrävningsområdets X och Y koordinater var X=100 - 105, Y=499-500(-502) (ETRS-TM35FINN: 6663896,7 E: 315968,7). Tanken var att om möjligt hitta gränsen för den tidigare utgrävningen och på så sätt kunna binda 2019 års utgrävning till den som gjorts 40-år tidigare. Avtorvningen gjordes med spade och murslev (foto 8 - 9). Inga träd fälldes under provtutgrävningen.

Grävningen på det relativt jämna och svagt mot sydväst sluttande utgrävningsområdet utfördes i botten av mullagret och i kulturlagret med murslev och sopskyffel i 10 cm tjocka lager och i en kvadratmeter stora rutor (foto 8 - 11.). All grävd jord sållades genom ett finmaskigt (3 mm) såll. Utgrävningsfynden sorterades och placerades i fyndpåsar efter att varje nivå i varje enskild ruta grävts färdig. Den sammanlagda utgrävningsarealen var 9 kvadratmeter.

Foto 7 - 8. Provtutgrävningsområdet i den östra kanten (dikesrenen) av Laurentiusvägen före utgrävningen (t.v.) och under avtorvningen (t.h.). Från sydväst. Foto Jan Fast.

I samband med utgrävningen gjordes även några mindre provstick norr och nordväst om provutgrävningsområdet. På basen av provsticken är fyndlagret tunt och fynden mycket utspridda över hela det i fornminnesregistret utmärkta fornlämningsområdet.

Utgrävningen dokumenterades genom digitalfotografering och genom att rita nivåkartor. Som utgrävningens fixpunkt samma järnvägsfixpunkt som under utgrävningen 1979 på den norra sidan av järnvägen ca 60 m nordost om provgrävningsområdet (ETRS-TM35FIN 6663916.10 N, 315996.54 E och Z=31,25).

Foto 9 - 10. Provgrävningsområdet efter avtorvningen (t.v.) och under grävning efter avlägsnandet av det omrörda ytlaget (t.h.). Från sydväst. Foto Jan Fast.

Foto 11 – 12. Provgrävningsområdet i nivå II (t.v.) och efter igenfyllningen den 22.9.2019 (t.h.). Från sydväst. Foto Jan Fast.

Efter att ren orörd bottensand nåtts i samtliga grävningrutor bottengrävdes området ännu med spade. Området fylldes igen och näromgivningen snyggades upp genast efter utgrävningen (foto 12.)

5. OBSERVATIONER OCH TOLKNINGAR

Provutgrävningsområdet befanns vara delvis omrört och täckt av ett relativt tjockt lager av sand som grävts ur vägdiket. Vid provutgrävningen påträffades mångsidiga men måttliga mängder av boplat fynd från stenåldern. På basen av typologiska observationer av lerkärlsbitar och andra föremålsfynd kan samtliga fynd hänföras till yngre tidig kamkeramisk tid ca 4400 - 4000 f. Kr.

5.1. Kulturlager

På provutgrävningsområdet växte före utgrävningen främst mossa och ris. I provgrävningsområdets sydvästra hörn fanns resterna av en björkstubbe som fällts för tiotals år sedan. Boplatsens fyndförande kulturlager täcktes av mull och ett ca 30 cm tjockt omrört jordlager. Den omrörda lagerföljden berodde på att en elkabel i ett hölje av ett keramiskt rör grävts ned i väggkanten sannolikt någon gång efter kriget

Foto 13 - 14. Omrörd jord i provutgrävningsområdets östra profil (t. v.) och den nedgrävda elkabeln i bottennivån. Foto Jan Fast.

Eftersom den omrörda sanden innehöll fynd sållades även detta jordlager. På en del av området påträffades den egentliga markytan och ett orört fyndförande kulturlager under ett urlakningslager på ca 30 centimeters djup under det omrörda ytlagret.

Foto 15. Ca. 30 cm tjockt färgat kulturlager i N-profilen till provgrävningsområdets nordvästra rutor. Foto Jan Fast.

Kulturlagret bestod av så gott som helt stenfri, fin sand. Lagret var brun- och gråfärgat och i medeltal ca 10 - 30 cm tjockt. Kulturlagret var starkast färgat och tjockast i utgrävningsområdets nordöstligaste ruta. Kulturlagrets färgning korrelerade inte med fyndmängden utan fina fynd påträffades även i rutor där sanden var mycket obetydligt färgad.

Foto 16 - 17. Orört färgat kulturlager grävs fram under det omrörda lagret i provutgrävningsområdets sydvästra del (t.v.). Orörd bottensand i den nordligaste grävningrutan(t.h.). Från söder. Foto Jan Fast.

Fyndkontexten var mycket omrörd och lerkärlsbitar från samma kärl och fragment av samma benföremål återfanns i olika rutor och i olika nivåer.

5.2. Fyndmaterial

Utgrävningens fyndmaterial är mångsidigt och forskningsmässigt intressant eftersom boplatsdelen verkar ha använts enbart under en begränsad tidsperiod. Fynden ger således en ögonblicksbild i den materiella kulturen under den yngre fasen av den tidiga kamkeramiska perioden för ca 6000-år sedan.

Utgrävningens fynd bestod främst av lerkärlsbitar tillhörande stilart Ka I:2 (yngre tidig kamkeramik). De tidigare keramikfynden av denna stilart har behandlats i min Pro Gradu *avhandling "Stilart I:2 i Västra och Mellersta Nyland"* vid Helsingfors Universitet från år 1993. De nya keramikfynden kompletterar bilden av keramikstilens utveckling men fortfarande saknas C14 dateringar för att fastställa den exakta dateringen av densamma. Keramikfynden från Malmkulla är från samma höjd över havet som fynden från utgrävningarna av *Långåmossarna* vilket inbjuder till intressanta jämförelser på det lokala planet.

Foto 18 - 22. Lerkärlsbitar från utgrävningen 2019. Lerkärlsbiten uppe till vänster målad med rödockra. Foto Jan Fast.

De övriga fynden består av en smalmejsel, några fragment av slipade stenföremål, kvartsavslag och brända benbitar. På basen av en ytlig genomgång innehåller benmaterialet fragment av åtminstone säl. Några sällsynta, vackra fragment av ornerade benföremål ingår i fynden.

Foto 23 - 28. Fragment av föremål av ben, en smalmejsel och ett kvartsföremål (t.h.) från utgrävningen. Foto Jan Fast.

Vid utgrävningen påträffades även ett vackert ornerat fragment av en ler idol av så kallad "Paimio" typ.

Foto 18. Leridolsfragment från utgrävningen 2019. Foto Jan Fast.

6. SAMMANFATTNING

På Malmkulla stenåldersboplats i Raseborg utfördes en arkeologisk provutgrävning den 21 – 22.9.2019. Utgrävningen genomfördes som en kurs i arkeologi med Karis hembygdsförening. Som grävare fungerade deltagarna i kursen, sammanlagt femton personer. Vid utgrävningen undersöktes ett litet område på 9 kvadratmeter.

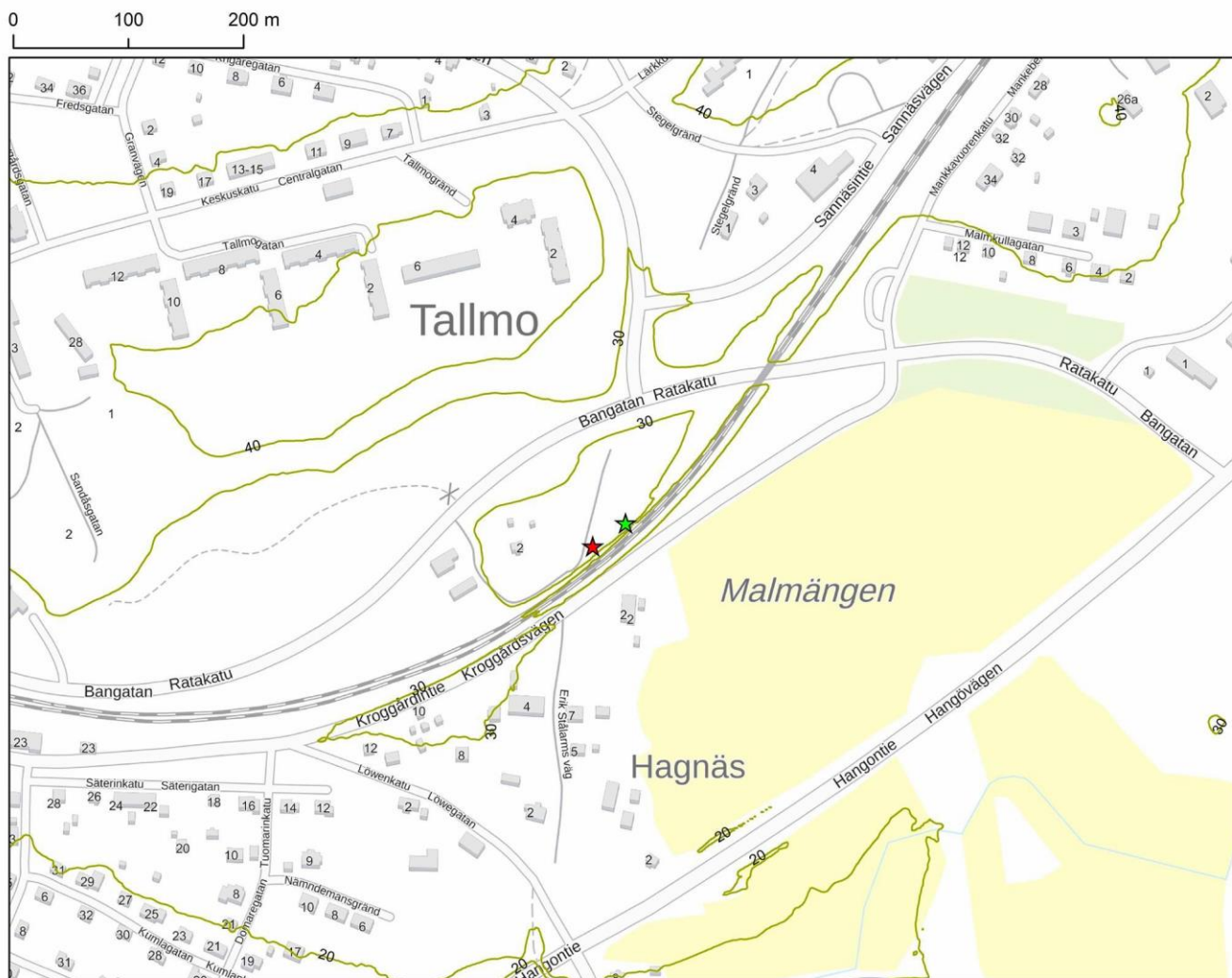
Trots tidigare undersökningar och inspektioner har Malmkulla stenåldersboplats förblivit något av ett mysterium. Boplatsens exakta omfattning och bevaringstillstånd kändes inte till före utgrävningen och dateringen av boplatsen till yngre tidig kamkeramisk tid, byggde endast på de rätt fåtaliga fynden från en bristfälligt dokumenterad nödutgrävning år 1979. Den lilla provgrävningen i september 2019 förväntades ge svar på dessa frågor.

Fynden från utgrävningen var mångsidiga men inte särskilt rikliga. Särskilt intressanta fynd var ett detaljerat ornerat fragment av en ler idol av "Paimio typ" samt fynden av många små ornerade benföremål.

Malmkulla stenåldersboplats är i det närmaste samtida med stenåldersboplatsen vid Långåmossarna och kan dateras till början av yngre tidig kamkeramisk tid. Boplatsen befanns vara svårt skadad av både sandtäckt, kabel-, väg- och järnvägsarbeten.

Fortsatta utgrävningar av platsen görs åren 2020 och 2021. En publikation av utgrävningarna planeras vara färdig år 2023. Utgrävningarna tjänar stadsplaneringen och det effektiva skyddet av fornlämningsområdet på lång sikt. Raseborgs stad ställer sig positiv till fortsatta utgrävningar av platsen.

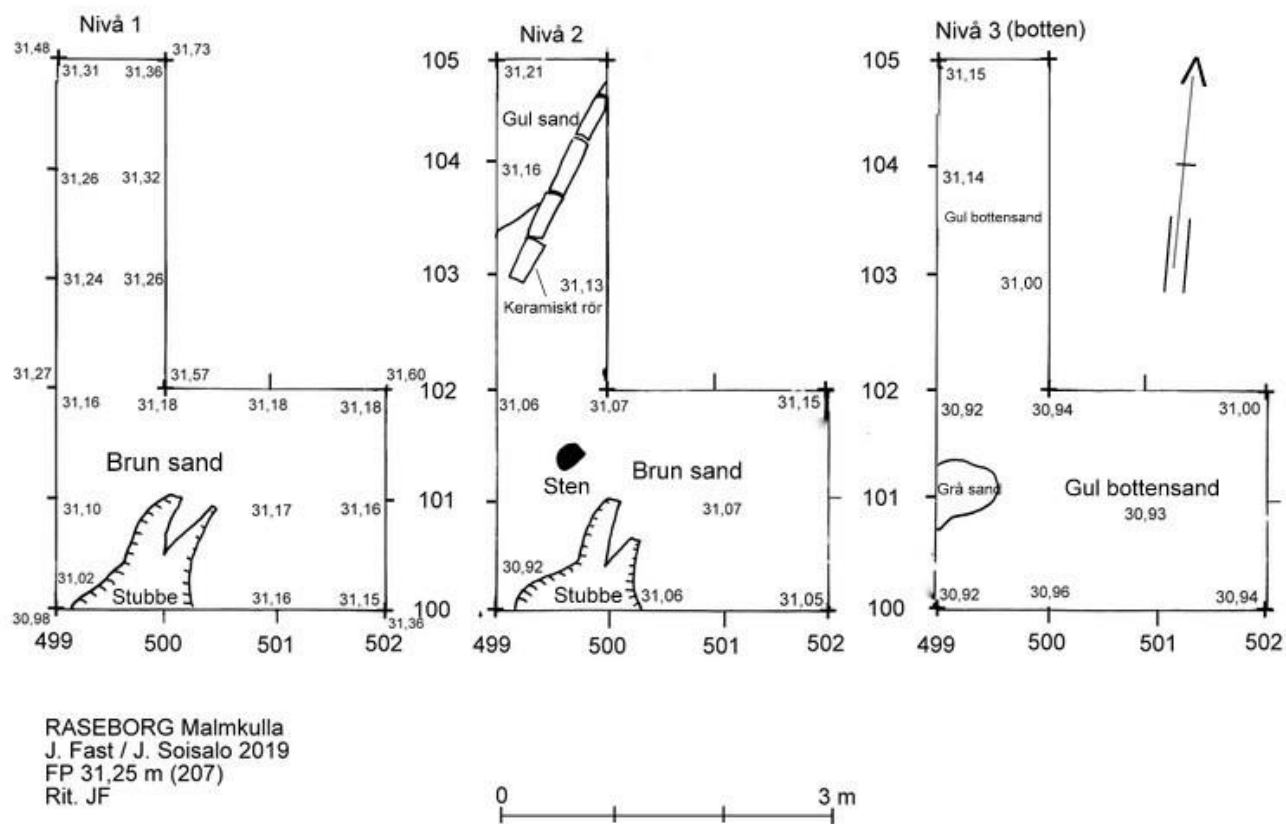
7. ÖVERSIKTSKARTA

Karta 6. Raseborg Malmkulla 2019. Översiktskarta. Provgrävningsområdet utmärkt med rött och fixpunkten med grönt. Rit. FM Teemu Väisänen.

8. NIVÅKARTA

Karta 7. Raseborg Malmkulla 2019 Nivåkarta, nivåer 1 - 3. Rit. J. Fast